

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

БОРИС ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

**ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма: «Державна служба»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

НИНІЮК МАРІЯ АНТОНІВНА,

кандидат політичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри політології та публічного управління

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ д.політ.н., проф. В. В. Бусленко

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Борис Ю. О. Особливості публічного управління сферою цивільного захисту в сучасних умовах. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття ступеня магістра в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», була виконана в Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Луцьк, у 2025 році.

Кваліфікаційна магістерська робота викладена на 71 сторінці, містить 2 розділи, 56 джерел в переліку посилань.

Мета дослідження – визначення особливостей публічного управління у сфері цивільного захисту в особливий період.

Об'єкт дослідження – публічне управління у сфері цивільного захисту в особливий період.

Предмет дослідження – формування інституційної спроможності органів представницької влади в Україні.

Зміст роботи. Дослідження аналізує функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах публічного управління та вплив особливого періоду на її ефективність. Вивченого нормативно-правову базу, що регулює діяльність органів публічної влади України у забезпеченні цивільного захисту як у звичайних, так і в особливих умовах. Розглянуто взаємодію між органами влади та службами цивільного захисту при загрозі надзвичайних ситуацій воєнного характеру й координацію їх дій. Проаналізовано організацію системи цивільного захисту на локальному рівні на прикладі Луцької міської територіальної громади. Окреслено значення ключових документах, що регламентують діяльність відділу питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Луцької міської ради. Значну увагу приділено функція держави у сфері цивільного захисту під час

переходу системи в особливий режим роботи. Виокремлено актуальні завдання та виклики для держави у процесі управління цивільним захистом в особливий період. Проведено порівняння законодавства України і ЄС у цій сфері.

Ключові слова: публічне управління, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, цивільний захист, єдина державна система цивільного захисту, державне управління у сфері цивільного захисту.

ANNOTATION

Boris Yu. O. Public Administration of Civil Defense in Modern Conditions. – A Qualifying Master's Thesis in Manuscript Form.

Master's thesis for the degree of master in the field of knowledge 28 «Public management and administration», specialty 281 «Public management and administration», was completed at the Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, in 2025.

The qualifying master's thesis is presented on 71 pages, containing 2 sections, 56 sources in the list of references.

The purpose of the research is to determine the features of public administration in the field of civil protection in a special period.

The object of research is public administration in the field of civil protection in a special period.

The subject of the study is the formation of the institutional capacity of representative power bodies in Ukraine.

Contents of the work. The study analyses the functioning of the unified state civil defense system in a public administration context and the impact of a special period on its effectiveness. The study examines the legal framework governing the activities of Ukrainian public authorities in ensuring civil defense under both normal and special conditions. The interaction between government agencies and civil defense services during the threat of military emergencies and the coordination of their actions are

considered. The organization of the civil defense system at the local level is analyzed using the example of the Lutsk urban territorial community. The role of the key documents regulating the activities of the Department of Emergencies and Civil Defense of the Population of the Lutsk City Council is outlined. Considerable attention is paid to the state's role in civil defense during the system's transition to a special operating mode. Current tasks and challenges for the state in managing civil defense during a special period are highlighted. A comparison of Ukrainian and EU legislation in this area is provided.

Keywords: public administration, government bodies, local government bodies, civil defense, unified state system of civil defense, public administration in the field of civil defense.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЄДИНОЮ ДЕРЖАВНОЮ СИСТЕМОЮ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇЇ СКЛАДОВИМИ	7
1.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності органів публічної влади України у сфері цивільного захисту... ..	7
1.2. Співпраця між органами публічної влади з службою цивільного захисту при загрозі виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру.....	19
1.3. Суб'єкти публічного управління заходами цивільного захисту у Луцькій міській територіальній громаді	36
Висновки до розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ НА СТАН ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	44
2.1. Функції держави у сфері цивільного захисту при переведенні єдиної державної системи цивільного захисту у режим функціонування в особливому періоді та їх реалізація.....	44
2.2. Завдання та виклики держави при управлінні єдиною державною системою цивільного захисту в умовах особливого періоду: світовий досвід	48
2.3. Адаптація законодавства у сфері цивільного захисту до норм та принципів європейського законодавства.....	53
Висновки до розділу 2.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ	67

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГУ ДСНС України у Волинській області – Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Волинській області.

ДСНС України – Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

ЄДСЦЗ – єдина державна система цивільного захисту.

ЄС – Європейський Союз.

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України.

МОЗ України – Міністерстві охорони здоров'я України.

ОРС ЦЗ – Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту.

ЦЗ – цивільний захист.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасності, коли Україна активно відстоює свій суверенітет та територіальну цілісність перед зовнішньою агресією, і водночас спрямовує зусилля на інкорпорацію в глобальний науковий, економічний та освітній простір, спостерігаються суттєві трансформації в нормативно-правовій базі, що охоплюють зазначені сфери життєдіяльності. Дані зміни зумовлені імплементацією інноваційних технологічних рішень, оновленням апаратного забезпечення, вдосконаленням інструментарію координації та управління, а також супутніми чинниками, які системно модифікують компетентнісні вимоги до кваліфікації персоналу.

У сучасних умовах, коли суспільство стикається з різноманітними викликами та надзвичайними ситуаціями, питання ефективного публічного управління у сфері цивільного захисту стає особливо актуальним. Особливий період вимагає ретельного вивчення та впровадження специфічних стратегій та підходів до управління, спрямованих на забезпечення безпеки, захисту населення та управлінської відповідальності.

У цьому контексті важливо розглядати особливості публічного управління, які виникають саме у періоди кризи, конфлікту чи природних лих. Це охоплює широкий спектр аспектів, від координації дій різних рівнів влади до впровадження новітніх технологій та стратегій управління кризовими ситуаціями.

Відповідний розгляд вказаних аспектів є необхідним для розуміння ефективних шляхів забезпечення цивільного захисту та безпеки громадян у непередбачуваних умовах.

Об’єкт дослідження – публічне управління у сфері цивільного захисту в особливий період.

Предмет дослідження – особливості публічного управління у сфері цивільного захисту в особливий період.

Мета і завдання дослідження – визначення особливостей публічного управління у сфері цивільного захисту в особливий період.

Реалізація мети передбачає виконання **таких завдань**:

- вивчити теоретичні засади публічного управління єдиною державною системою цивільного захисту;
- визначення особливостей публічного управління державною системою цивільного захисту та її складовими;
- проаналізувати вплив особливого періоду на стан цивільного захисту в Україні;
- виявлення перспективних напрямків у публічному управлінні для забезпечення заходів цивільного захисту в Україні в особливий період.

Методологічна база і методи дослідження. Дослідження зосереджене на розгляді методології як складної інтегрованої системи, що охоплює сприйняття реальності та процес наукового пізнання. У роботі застосовані загальнонаукові підходи, включаючи системний, структурний та функціональний аналіз, а також синтез, узагальнення, порівняння і метод експертних оцінок. Джерелами інформаційної бази магістерської роботи слугують законодавчі та нормативно-правові акти України, міжнародні документи, наукові праці вітчизняних авторів та офіційні інтернет-ресурси.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні теоретико-методологічних засад публічного управління у сфері цивільного захисту з урахуванням сучасних викликів, зокрема воєнних загроз, техногенних ризиків, кліматичних змін та криз надзвичайного характеру. Удосконалено підхід до визначення суб'єктів публічного управління цивільним захистом, зокрема через обґрунтування необхідності міжсекторальної взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та цивільного захисту.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації дослідження можуть бути використані в

роботі органів публічної влади, зокрема виконавчої та законодавчої гілок влади, а також органів місцевого самоврядування. Їх застосування може бути спрямоване на оптимізацію та координацію між зазначеними інституціями та механізмом цивільного захисту у контексті реагування на кризові явища техногенних та природних надзвичайних ситуацій.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, основної частини, у яку входять 2 розділи, висновків, списку використаних джерел, 4 додатків. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЄДИНОЮ ДЕРЖАВНОЮ СИСТЕМОЮ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇЇ СКЛАДОВИМИ

1.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності органів публічної влади України у сфері цивільного захисту

Одним із ключових елементів зміцнення національної безпеки України на нинішньому етапі розвитку українського державотворення виступає система цивільного захисту. Згідно з положеннями Закону України «Про національну безпеку України», до складу сил безпеки та оборони держави входять військові формування та правоохоронні органи, до яких належить, зокрема, Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Сили цивільного захисту, у свою чергу, розглядаються як невід’ємна складова загальної системи забезпечення безпеки держави [1].

Цьому наочно свідчать восьмирічний збройний конфлікт на Сході України і масштабна російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року. У заходах антитерористичної операції та операції Об’єднаних сил брали участь органи й підрозділи цивільного захисту. З першого дня запровадження воєнного стану єдину державну систему цивільного захисту, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України, перевели у режим найвищої готовності [2].

У цьому дослідженні використано напрацювання вітчизняних науковців та експертів у сфері цивільного захисту. Вони аналізували питання вдосконалення законодавства у цій галузі, розробки нових нормативно-правових актів, а також внесення змін і доповнень до чинної законодавчої бази, зокрема до Кодексу цивільного захисту України [3].

У цій роботі здійснено аналіз актів законодавства та нормативно-правових документів, що регулюють сферу цивільного захисту, прийнятих Верховною

Радою України та Кабінетом Міністрів України в умовах воєнного стану. Проведено короткий огляд наукових праць, де обґрунтовано необхідність удосконалення нормативної бази у сфері цивільного захисту. Ці напрацювання вказують на особливу актуальність внесення змін і доповнень, насамперед до Кодексу цивільного захисту України.

Українські науковці, серед яких М. Андрієнко, В. Андронов, А. Артеменко, О. Бабаджанова, К. Белікова, А. Борисова, П. Волянський, М. Грищук, С. Домбровська, В. Костенко, О. Лещенко, А. Литвиненко, І. Оксьом, А. Рогуля, Є. Романенко, В. Садковий, А. Терентьева, Н. Юсеф та інші, приділяли значну увагу дослідженню проблем удосконалення законодавства у сфері цивільного захисту.

Особливу увагу привертають окремі їх публікації. Наприклад, у дисертаційному дослідженні О. Лещенко [4] аналізується питання вдосконалення законодавства в сфері цивільного захисту. Зокрема, йдеться про його гармонізацію зі стандартами Європейського Союзу та НАТО, а також про інституційну модернізацію Єдиної державної системи цивільного захисту через чітке розмежування повноважень і функцій між суб'єктами, відповідальними за забезпечення цивільного захисту.

Реалії та перспективи нормативно-правового регулювання у сфері цивільного захисту на конституційному, законодавчому та нормативному рівнях були детально проаналізовані у роботах М. Грищука [5]. Дослідник виявив низку проблем, серед яких недотримання конституційних і законодавчих норм, а також недостатній контроль за їх виконанням. Результати дослідження засвідчили відсутність системної роботи, спрямованої на застосування цих норм на регіональному та місцевому рівнях.

Проблеми адміністративно-правового забезпечення цивільного захисту України розглянуто в публікації А. Литвиненка та І. Оксьом. Автори розглядають цивільний захист як важливий чинник забезпечення національної безпеки України,

особливо в умовах напруженої обстановки у зонах воєнно-політичного конфлікту. Такі умови вимагають ухвалення нестандартних рішень з організації заходів цивільного захисту при дефіциті часу, обмежених фінансових та матеріальних ресурсах, та в умовах невизначеності ситуації.

Публікація А. Литвиненка та І. Оксьома присвячена аналізу проблем адміністративно-правового забезпечення цивільного захисту в Україні. У ній цивільний захист розглядається як ключова складова забезпечення національної безпеки держави, особливо в умовах напруженої ситуації у зонах воєнно-політичного конфлікту. Такі обставини створюють потребу в ухваленні нестандартних рішень щодо організації заходів цивільного захисту за умов обмеженого часу, дефіциту фінансових і матеріальних ресурсів, а також при високому рівні невизначеності.

Науковці О. Бабаджанова та А. Рогуля також досліджували аспекти нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту в контексті проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні та в умовах децентралізації влади.

За результатами аналізу наукових досліджень та опублікованих матеріалів, більшість учених наголошують на необхідності вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері цивільного захисту. Це питання стає особливо актуальним під час функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах особливого періоду [35].

Для подальшого вивчення цих питань необхідно враховувати практичний досвід функціонування підсистем в умовах воєнного стану, діяльність органів цивільного захисту під час конфліктів, а також досвід інших країн. У межах поставленої мети основний акцент спрямовується на аналіз нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту, прийнятих у період воєнного стану в Україні. Це включає закони України, а також документи Президента та Кабінету Міністрів України.

Національна система цивільного захисту України під час російсько-української війни пройшла через надзвичайно серйозні випробування, що призвело до необхідності оперативного внесення змін у чинне законодавство та ухвалення нових нормативно-правових актів для забезпечення її дієвості в умовах воєнного стану.

У період із лютого по вересень 2023 року було ухвалено 12 законів України, дев'ять постанов та шість розпоряджень Кабінету Міністрів. Ці документи мають важливе значення для національної системи цивільного захисту, особливо у воєнних обставинах, і їхній аналіз представлений у цьому дослідженні.

У відповідності до Закону України від 21.04.2022 № 2228-IX, яким були внесені зміни до ряду законодавчих актів, впорядковано розподіл повноважень у галузі цивільного захисту між центральними органами виконавчої влади. Ці зміни визначили, що Міністерство внутрішніх справ України відповідає за формування державної політики у сфері цивільного захисту, тоді як Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює безпосередню реалізацію цієї політики. Таким чином, було досягнуто чіткої структуризації функцій між зазначеними органами у забезпеченні ефективного управління системою цивільного захисту.

Закон також визначає цивільний захист як сукупність заходів, що здійснюються на території України як у мирний час, так і в особливий період. Ці заходи спрямовані на захист населення, територій, навколишнього середовища, власності, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій. Вони включають запобігання виникненню таких ситуацій і подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, а також державний нагляд і контроль у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Відповідно до цього Закону, до складу системи центрального органу виконавчої влади, що відповідає за реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, входять сили цивільного захисту, освітні та наукові установи,

а також заклади охорони здоров'я, включаючи медичних працівників, які перебувають у його підпорядкуванні.

Законом України від 15.03.2022 № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та цивільного захисту на період дії воєнного стану» внесені корективи до Кодексу цивільного захисту. Зокрема, визначено додаткові завдання для Єдиної державної системи цивільного захисту на період відновлення. Також затверджено щорічний план основних заходів у сфері цивільного захисту, який включає дії на випадок завершення воєнних дій. Окрім цього, передбачено здійснення цільової мобілізації для ліквідації надзвичайних ситуацій державного рівня та їх наслідків, а також для подолання наслідків війни в період відбудови.

Одним із значущих етапів стало доповнення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яке передбачає розширення повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування у сфері організації та забезпечення цивільного захисту населення [8]. Згідно з положеннями Закону України від 09.07.2022 № 2394-IX, до компетенцій виконавчих органів сільських, селищних та міських рад віднесено такі функції:

1. Розробка, подання на затвердження, координація виконання та реалізація місцевих програм у сфері цивільного захисту з урахуванням норм чинного законодавства.

2. Організація діяльності комунальних аварійно-рятувальних служб, формувань і спеціалізованих служб цивільного захисту, а також пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої чи добровільної пожежної охорони, відповідно до встановлених вимог.

3. Формування та використання матеріальних резервів згідно з чинним законодавством для запобігання надзвичайним ситуаціям, ліквідації їх наслідків і гасіння пожеж на підпорядкованій території.

4. Організація підготовки особового складу пожежно-рятувальних підрозділів, комунальних аварійно-рятувальних служб та членів добровільної пожежної охорони (у разі їх створення) відповідно до вимог законодавства.

5. Створення місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій задля забезпечення координації дій щодо захисту населення та територій, запобігання виникненню таких ситуацій і забезпечення належного реагування.

6. У разі необхідності, утворення спеціальної комісії для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій із призначенням керівника проведення відповідних робіт у межах території.

7. Організація органів з питань евакуації, розробка планів, підготовка і проведення евакуації населення, культурних та матеріальних цінностей у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації, з подальшим розміщенням та забезпеченням життєдіяльності евакуйованих на відповідній території.

8. Забезпечення оформлення документів про визнання осіб постраждалими внаслідок надзвичайних ситуацій, ведення реєстрів таких осіб і складання списків загиблих на основі їхньої ідентифікації.

9. Інформування мешканців територіальної громади про виникнення або загрозу виникнення надзвичайних ситуацій, включаючи доступні форми подачі інформації для осіб з порушеннями зору чи слуху.

10. Дотримання норм законодавства щодо визначення потреби, створення, експлуатації та утримання фонду захисних споруд цивільного захисту громади; контроль за їх станом, підготовкою до використання за призначенням і технічним супроводом.

11. Розробка заходів для забезпечення сталого функціонування об'єктів господарювання, що є у підпорядкуванні громади, у надзвичайних умовах або в період особливого стану.

12. Накопичення та підтримання готовності засобів індивідуального захисту для населення і формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки.

13. Організація заходів з підтримки життєдіяльності постраждалих осіб під час надзвичайних ситуацій або у зв'язку з веденням військових дій чи наслідками таких дій.

14. Координація робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території, гасіння пожеж, забезпечення відновлювальних заходів із залученням суб'єктів господарювання, сил цивільного захисту, волонтерів та місцевого населення в межах законодавчих норм.

До делегованих повноважень належать наступні завдання:

1. Забезпечення виконання законодавчих вимог щодо пожежної та техногенної безпеки у визначених територіях.

2. Розробка, забезпечення та реалізація планів у сфері цивільного захисту відповідно до норм законодавства.

3. Створення субланок ланок територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту, затвердження їх положення, управління їх діяльністю та гарантування виконання ними завдань у сфері цивільного захисту.

4. Реалізація заходів із радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків надзвичайних ситуацій у межах відповідної території.

5. Підготовка пропозицій щодо класифікації територій і населених пунктів за групами цивільного захисту, а також віднесення суб'єктів господарювання до відповідних категорій цивільного захисту. Ці пропозиції передаються на розгляд Раді міністрів Автономної Республіки Крим або відповідним місцевим державним адміністраціям згідно з вимогами законодавства.

6. Створення та підтримання у постійній готовності місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення про надзвичайні ситуації або їх загрозу,

узгоджене з центральним органом виконавчої влади у сфері цивільного захисту. Також здійснюється модернізація системи та контроль її функціонування.

7. Організація навчання посадових осіб, працівників органів місцевого самоврядування та керівного складу комунальних господарських суб'єктів з питань цивільного захисту відповідно до вимог законодавства. Водночас проводиться навчання населення щодо дій у надзвичайних ситуаціях, розробка планів спеціальних об'єктових навчань і тренувань з цивільного захисту, а також ведеться облік проведених заходів на відповідній території.

8. Виконання додаткових повноважень у сфері цивільного захисту в межах, визначених чинним законодавством.

Питання щодо внесення змін до окремих законодавчих актів України, які регулюють вимоги цивільного захисту під час планування та забудови територій, залишається актуальним [9].

Від самого початку масштабного вторгнення російських військових сил на територію України стало очевидним систематичне використання з боку Росії ракетних та артилерійських систем, а також бомбардувальної авіації для атак на цивільне населення. Водночас наявні ресурси та спроможності української системи цивільного захисту в аспекті забезпечення ефективного захисту цивільного населення від таких загроз виявляються недостатніми.

Більшість укриттів, розташованих у населених пунктах, становлять найпростіші конструкції, такі як цокольні чи підвальні приміщення, а також інші споруди підземного типу, призначені для тимчасового перебування людей з метою їх захисту від ризиків, пов'язаних із небезпечними факторами. Законом України від 29.07.2022 № 2486-IX були внесені зміни до Кодексу цивільного захисту України, а також до Законів України «Про житлово-комунальні послуги», «Про регулювання містобудівної діяльності» та інших нормативно-правових актів. Ці зміни впроваджують додаткові заходи у будівельній галузі, спрямовані на

підвищення захисту населення від вибухів, ударних хвиль, а також потенційного впливу небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічних речовин.

З 01.11.2023 набула чинності нова редакція Державних будівельних норм ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту». У даних нормах особливий акцент зроблено на обов'язковість включення до містобудівної документації на регіональному та місцевому рівнях окремого розділу, присвяченого інженерно-технічним заходам цивільного захисту. Затвердження містобудівної документації без наявності цього розділу є суворо забороненим.

Деякі аспекти фінансування витрат, пов'язаних із забезпеченням готовності захисних споруд цивільного захисту до використання за призначенням, зазнали нормативного врегулювання. Особливого значення набуло прийняття Закону України про внесення змін до певних законодавчих актів щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права в цій сфері. Вказаний закон спрямований на вдосконалення законодавчих механізмів, покликаних гарантувати ефективний захист цивільного населення і територій у разі надзвичайних ситуацій або збройних конфліктів, зокрема у контексті протидії військовій агресії Російської Федерації проти України. Документ також акцентує увагу на забезпеченні дотримання міжнародних стандартів гуманітарного права, визначених Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни та її додатковими протоколами. Це особливо важливо з огляду на систематичні порушення норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту з боку російських окупаційних сил.

У 2022 році в Україні було прийнято закон, спрямований на вдосконалення системи екстреної допомоги населенню через уніфікований телефонний номер 112. Відповідно до цього закону, передбачається створення єдиної екстреної служби 112, до складу якої увійдуть Служба 112, оперативно-диспетчерські центри та підрозділи, які надають екстрену допомогу населенню.

Доцільно також розглянути перелік постанов Кабінету Міністрів України, прийнятих в умовах воєнного стану. У перший день введення воєнного стану, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 179-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану», система була переведена на найвищий рівень готовності. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 545, до Положення про єдину державну систему цивільного захисту були внесені зміни, які визначають додаткові завдання цієї системи у процесі відновлення. Ці завдання сформульовані в Законі України від 15.03.2022 № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та цивільного захисту на період дії воєнного стану».

Питання реалізації положень Женевської конвенції від 12.08.1949 щодо захисту цивільного населення в умовах війни були урегульовані розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.05.2022 № 434-р. Зокрема, для виконання міжнародних зобов'язань України у сфері гуманітарного права було визначено, що державне підприємство «Український національний центр розбудови миру», яке підпорядковується Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, виконує функції Національного інформаційного бюро відповідно до положень зазначеної Конвенції.

У період з 2022 по 2024 роки Кабінетом Міністрів України внесені зміни до Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 775, розширивши напрями їх використання. У 2023 році до цих напрямів було додано також розгортання та забезпечення функціонування пунктів незламності у разі загроз чи виникнення надзвичайних ситуацій.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 288-р затвердило оперативний план заходів, спрямованих на протимінну діяльність. У документі передбачено низку ключових ініціатив:

- створення та підтримання спеціалізованої бази даних щодо вибухонебезпечних предметів, класифікованих за типами, які були виявлені на території України;

- організація оперативного реагування у випадках виявлення таких предметів в регіонах, де завершилася активна фаза бойових дій;

- проведення маркування територій та створення детальних карт місцевостей і об'єктів, які забруднені або можуть бути забруднені вибухонебезпечними матеріалами;

- здійснення заходів для інформування населення про потенційні ризики, пов'язані з вибухонебезпечними предметами, особливо в районах, де бойові дії закінчилися;

- залучення міжнародної технічної допомоги для реалізації ефективних заходів протимінної діяльності.

Таким чином, даний план спрямований на зменшення ризиків та забезпечення безпеки населення, що проживає на постраждалих територіях України.

З початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну, сапери Сил безпеки та оборони вже знешкодили понад один мільйон вибухонебезпечних предметів. За даними Головного управління протимінної діяльності, цивільного захисту та екологічної безпеки, станом на вересень 2025 року було обстежено близько 6500 квадратних кілометрів територій, перевірено 9691 кілометр автодоріг, 10164 кілометри ліній електропередач і 3748 кілометрів залізничних шляхів. Окрім того, після проведення нетехнічного обстеження, доступними для використання визнали 37 тисяч квадратних кілометрів деокупованих територій.

Внесення змін до пункту 4 Положення про добровільні формування цивільного захисту є важливим для забезпечення ефективного функціонування цивільного захисту. Це стосується визначення складу таких формувань, які створюються на добровільній основі і до яких можуть входити громадяни України старше 18 років, здатні виконувати свої обов'язки відповідно до своїх можливостей і стану здоров'я.

Відповідно до інших змін до Положення про добровільні формування цивільного захисту, визначається, що після їх створення освітні установи, підпорядковані ДСНС України, проводять короткострокові курси навчання та інструктажі для членів зазначених формувань. Заняття організовуються за програмами, затвердженими ДСНС України [16].

Подальший розвиток системи цивільного захисту вимагає регулярного оновлення нормативно-правової бази та вдосконалення національного законодавства в цій галузі, включаючи внесення змін до Кодексу цивільного захисту України. Прийняті Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України законопроекти в умовах воєнного стану дали змогу швидко вирішити низку питань, пов'язаних із роботою Єдиної державної системи цивільного захисту, що, своєю чергою, підвищило ефективність її функціональних та територіальних підсистем у цей складний період.

Подальша імплементація національного законодавства в цій сфері до стандартів Європейського Союзу залишається важливим завданням, особливо з урахуванням набуття Україною статусу кандидата на вступ до Євросоюзу. При цьому необхідно враховувати перспективу інтеграції до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу, що має стратегічне значення для підвищення рівня взаємодії та адаптації до європейських норм.

1.2. Співпраця між органами публічної влади зі службою цивільного захисту при загрозі виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру

Політичні трансформації та масштабні катастрофи, які сталися в Україні за останні десятиліття, зокрема Чорнобильська трагедія, а також повномасштабне вторгнення держави-агресора на українську територію, суттєво вплинули на еволюцію підходів до системи цивільного захисту. Якщо раніше основна увага зосереджувалася на захисті населення і територій головним чином від внутрішніх загроз, то нині виникла потреба у переході до сучасної моделі, що побудована на функціональному принципі реагування на надзвичайні ситуації. Сьогоднішні реалії у стані війни ще більше наголосили на важливості цивільного захисту як невід'ємного елемента національної безпеки.

Метою державної політики в цій сфері є мінімізація ризиків і зменшення наслідків надзвичайних ситуацій різного характеру, а також створення умов для підвищення рівня безпеки особистості, суспільства та довкілля в рамках допустимих ризиків.

Конституція України проголошує, що безпека та життя громадян є найвищими цінностями держави. Відповідно, на державу покладається обов'язок створення ефективної системи, спрямованої на захист населення від наслідків аварій техногенного, екологічного, природного та військового характеру. Виконавчі органи, органи місцевого самоврядування, підприємства та організації зобов'язані впроваджувати заходи цивільного захисту, забезпечуючи реалізацію конституційного права громадян на охорону життя і здоров'я.

Одним із ключових завдань Національної поліції України є надання підтримки людям, які опинилися в складних життєвих умовах через надзвичайні обставини. Серед іншого, поліція забезпечує верховенство правопорядку під час воєнного або надзвичайного стану, на територіях, постраждалих від екологічних катастроф. Також вона займається створенням інформаційних ресурсів, де

фіксуються правопорушення, потенційні загрози безпеці та дані про надзвичайні ситуації [17].

Основний нормативний акт, що регулює відносини у сфері забезпечення цивільного захисту населення, представлений Кодексом цивільного захисту України, затвердженим Верховною Радою України 02.10.2012. У взаємодії з Конституцією України, законодавчими актами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та іншими положеннями чинного законодавства, цей кодекс встановлює засади та механізми гарантування захисту населення, територій, природного середовища й матеріальних ресурсів від наслідків надзвичайних ситуацій.

Відповідно до положень Кодексу [3], основна місія держави у сфері цивільного захисту полягає в забезпеченні запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, їх оперативній ліквідації та наданні необхідної допомоги постраждалим як у мирний час, так і під час періодів підвищеного ризику. Цивільний захист в Україні здійснюється на основі низки фундаментальних принципів, які включають:

- забезпечення державою конституційно гарантованих прав громадян на охорону життя, здоров'я та майна;
- застосування інтегрованого підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- пріоритетність дій, спрямованих на порятунок життя та охорону здоров'я громадян;
- максимально можливе зниження ризиків виникнення надзвичайних ситуацій за умов економічної обґрунтованості;
- централізоване управління, яке передбачає єдиноначальність і підпорядкованість Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту, а також аварійно-рятувальним службам;

- забезпечення прозорості та надання вільного доступу до інформації про стан справ у сфері цивільного захисту за винятком обмежень, передбачених чинним законодавством;
- добровільна участь громадян у заходах, пов'язаних із цивільним захистом, що можуть бути пов'язані з ризиками для їх життя чи здоров'я;
- юридична відповідальність посадових осіб за дотримання норм законодавства у сфері цивільного захисту;
- обґрунтоване прийняття ризиків і персональна відповідальність керівників за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та невідкладних робіт;
- реалізація державних цільових програм, спрямованих на попередження надзвичайних ситуацій і забезпечення безперебійної діяльності підприємств і установ;
- організація інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань захисту населення від наслідків потенційних і виникаючих надзвичайних ситуацій;
- проведення прогнозування та оцінювання соціально-економічних наслідків, які можуть виникнути внаслідок надзвичайних ситуацій;
- накопичення й утримання стратегічних резервів матеріальних і фінансових ресурсів для ефективного реагування в разі надзвичайних ситуацій;
- завчасне інформування громадськості про загрози та факти виникнення надзвичайних ситуацій;
- захист населення, здійснюваний у разі настання надзвичайних подій;
- оперативна організація аварійно-рятувальних заходів із метою мінімізації шкоди та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- зменшення негативного впливу наслідків надзвичайних ситуацій на населення та довкілля;
- надання комплексної підтримки та захисту постраждалим від надзвичайних ситуацій;

- гарантування реалізації прав громадян у сфері захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, що стосується як усього населення країни, так і осіб, які брали участь у ліквідації таких ситуацій.

Ці принципи створюють основу для формування ефективної системи цивільного захисту, спрямованої на забезпечення безпеки та добробуту населення України.

З урахуванням особливостей, які визначені у Законі України «Про основи національної безпеки України», цивільний захист забезпечується суб'єктами, яким надано повноваження захищати населення, території, навколишнє природне середовище та майно. Це відбувається у відповідності до вимог Кодексу цивільного захисту України – як у мирний час, так і в періоди виконання заходів держави щодо оборони України.

Координацію роботи органів виконавчої влади в сфері цивільного захисту в межах їх повноважень забезпечують Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України. Водночас реалізація державної політики у питанні цивільного захисту населення і територій покладається на єдину державну систему цивільного захисту. Ця система включає центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також сформовані ними функціональні й територіальні підсистеми. До складу цієї системи входять такі ключові органи:

- Рада міністрів Автономної Республіки Крим;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- інші центральні органи виконавчої влади;
- місцеві державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування;
- Збройні Сили України та правоохоронні органи;
- громадські організації [18].

Ключові завдання суб'єктів цивільного захисту охоплюють:

1. Забезпечення захисту населення та територій у випадку надзвичайних ситуацій:

- своєчасне попередження щодо загрози або фактичного виникнення надзвичайної ситуації;
- організація інформування у сфері цивільного захисту;
- створення умов для колективного захисту населення через використання об'єктів із фонду захисних споруд цивільного захисту [32];
- проведення евакуаційних заходів;
- забезпечення інженерного захисту територій;
- захист населення та територій від впливу радіаційних і хімічних загроз;
- організація медичного захисту, підтримання санітарного та епідемічного благополуччя;
- надання психологічного захисту для населення;
- забезпечення біологічного захисту людей, тварин і рослин;
- організація навчання населення щодо дій у надзвичайних ситуаціях;
- проведення навчання як для працюючих, так і для непрацюючих громадян;
- формування культури безпеки серед населення, а також виховання з цього питання учнів, студентів та дітей дошкільного віку.

2. Заходи з попередження надзвичайних ситуацій включають:

- регулювання державою діяльності підприємств у сфері цивільного захисту;
- здійснення моніторингу та прогнозування можливих надзвичайних ситуацій;
- впровадження державних стандартів у рамках цивільного захисту;
- проведення експертизи у галузі цивільного захисту;
- сертифікацію обладнання та засобів, пов'язаних із цивільним захистом;
- проведення державного нагляду та контролю за діяльністю у цій сфері;
- атестацію аварійно-рятувальних служб та спеціалістів-рятувальників;
- запровадження страхових механізмів;

- забезпечення техногенної безпеки організаціями державного управління, місцевими органами самоврядування та суб'єктами підприємництва;
- створення автоматизованих систем для своєчасного виявлення загроз виникнення надзвичайних ситуацій і оповіщення населення у разі їх настання;
- класифікацію населених пунктів і суб'єктів господарювання за групами і категоріями цивільного захисту;
- гарантування пожежної безпеки.

3. Дії у разі надзвичайних ситуацій та їх усунення:

- забезпечення оперативного реагування на надзвичайні ситуації;
- проведення заходів для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- компенсація матеріальних втрат і надання підтримки постраждалим в результаті таких подій.

Відповідно до частини другої статті 19 Кодексу цивільного захисту України, до функцій та обов'язків органів місцевого самоврядування відносяться наступні завдання:

1. Забезпечення організації системи цивільного захисту на відповідній території.
2. Створення субланок територіальних підсистем цивільного захисту, забезпечення їх ефективного функціонування та реалізації основних завдань.
3. Забезпечення дотримання норм техногенної та пожежної безпеки на об'єктах господарювання у зоні управлінських повноважень.
4. Розробка та реалізація програм і планів у сфері цивільного захисту, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям та забезпечення безпеки населення й територій.
5. Організація аварійно-рятувальних служб, пожежно-рятувальних підрозділів, добровільної пожежної охорони, а також забезпечення їхньої діяльності та контроль за готовністю до дій.

6. Створення локальних систем централізованого оповіщення про надзвичайні ситуації за погодженням із відповідними органами виконавчої влади, забезпечення їх модернізації та функціонування.

7. Забезпечення оперативного оповіщення та інформування жителів про загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній формі для осіб із вадами зору та слуху.

8. Організація ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та здійснення заходів радіаційного, хімічного, біологічного й медичного захисту населення разом із інженерною підтримкою відповідних територій.

9. Забезпечення пожежної безпеки на підвідомчих об'єктах і територіях.

10. Координація процесів проведення відновлювальних робіт після ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

11. Організація і здійснення евакуації людей та майна до безпечних місць із подальшим життєзабезпеченням переміщеного населення.

12. Контроль за екологічною ситуацією, дотриманням санітарно-гігієнічних норм і станом епідемічної обстановки.

13. Розробка планів забезпечення стабільної роботи підприємств, що перебувають у сфері управління місцевих органів, у особливий період.

14. Подання пропозицій щодо класифікації територій і населених пунктів за групами цивільного захисту у відповідні державні органи.

15. Визначення категорійності підпорядкованих господарюючих суб'єктів у межах цивільного захисту, затвердження переліку цих об'єктів.

16. Формування матеріальних резервів для запобігання надзвичайним ситуаціям і надання допомоги постраждалим.

17. Накопичення та підтримування в належному стані засобів індивідуального захисту для громадян, а також обладнання для дозиметричного й хімічного контролю.

18. Співпраця з центральними виконавчими органами у питаннях реалізації задач цивільного захисту.

19. Надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій, створення списків постраждалих і загиблих осіб для оформлення матеріальної компенсації чи іншої підтримки.

20. Організація життєзабезпечення жителів, які постраждали через стихійні лиха чи військові дії.

21. Забезпечення формування спеціалізованих комісій із техногенно-екологічної та аварійної безпеки для ліквідації наслідків у разі необхідності, а також підтримки їх роботи.

22. Проведення навчань для посадових осіб і уповноважених працівників органів самоврядування щодо дій у надзвичайних ситуаціях; організація освіти та тренінгів для населення у цій сфері.

23. Виконання законодавчих вимог щодо створення, експлуатації, утримання, використання та реконструкції об'єктів із фонду захисних споруд цивільного захисту.

24. Визначення потреби у захисних об'єктах фонду цивільного захисту за погодженням із місцевими державними адміністраціями задля забезпечення укриття всіх категорій населення на місцях роботи, проживання, а також осіб, які перебувають тимчасово, у випадках, передбачених законодавством.

25. Проведення заходів для задоволення потреб у захисних спорудах через будівництво об'єктів цивільного захисту або споруд подвійного призначення, створення мобільних та найпростіших укриттів, а також, за необхідності, відновлення зруйнованих чи пошкоджених споруд із фонду цивільного захисту.

26. Прийняття рішень щодо подальшої долі об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності у разі банкрутства чи ліквідації суб'єктів господарювання, на балансі яких вони перебувають, а також вирішення питань безхазяйних споруд.

27. Облік об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту територіальної громади, створення відкритих інформаційних ресурсів про ці об'єкти та забезпечення доступу до таких даних, включно у зручному форматі для осіб із порушеннями зору чи слуху.

28. Контроль за відповідним утриманням і станом об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту.

29. Організація проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, а також виключення об'єктів з фонду за погодженням із центральними органами виконавчої влади, відповідальними за державну політику у сфері цивільного захисту.

30. Впровадження заходів для покращення пожежної безпеки на об'єктах суб'єктів господарювання комунальної форми власності.

31. У рамках наданих повноважень реалізація заходів підтримки міжнародних рятувальних команд, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

32. Виконання інших функцій у сфері цивільного захисту згідно з положеннями цього Кодексу та інших законодавчих актів [3].

Головним суб'єктом у сфері цивільного захисту в Україні виступає Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Ця установа виконує функцію центрального координатора та безпосередньо впроваджує сучасні підходи до запобігання катастрофам і реагування на надзвичайні ситуації. Як складова частина системи органів виконавчої влади, ДСНС спрямовує свої зусилля на реалізацію державної політики у таких ключових напрямках:

- захист населення та територій від наслідків надзвичайних ситуацій,
- запобігання їх появи,
- ліквідація наслідків катастроф чи подій,
- рятувальні операції,
- гасіння пожеж,

- забезпечення техногенної безпеки та інших суміжних напрямів [19].

До основних завдань та функціональних обов'язків ДСНС України належить низка важливих напрямів, які забезпечують державну політику у сфері цивільної безпеки. Основні з них включають:

1. Реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, що охоплює захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідацію наслідків катастроф, організацію та виконання рятувальних заходів, діяльність зі запобігання і гасіння пожеж, забезпечення пожежної й техногенної безпеки, розвиток аварійно-рятувальних служб та проведення гідрометеорологічних досліджень і робіт.

2. Здійснення державного контролю та нагляду за дотриманням вимог чинного законодавства у сферах пожежної й техногенної безпеки, а також щодо діяльності, пов'язаної з аварійно-рятувальними службами.

3. Підготовку й подання пропозицій Міністрові внутрішніх справ з метою формування та вдосконалення державної політики у вказаних сферах відповідальності.

4. Виконання функцій уповноваженого органу у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, включаючи моніторинг і забезпечення нормативного регулювання їх роботи.

Таким чином, діяльність Державної служби спрямована на створення комплексної системи захисту населення і навколишнього середовища від потенційних ризиків техногенного й природного характеру.

Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій на території України забезпечується силами цивільного захисту, оперативно-рятувальними підрозділами служби цивільного захисту, а також із залученням Національної поліції України та підрозділів Національної гвардії України в межах їхніх повноважень.

Порядок взаємодії між ДСНС, Національною поліцією України та Національною гвардією України під час спільних дій із запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події регламентується спеціальною інструкцією Міністерства внутрішніх справ України та включає наступні завдання для ДСНС:

- інформування Національної поліції та Національної гвардії про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж чи небезпечних подій на державному, регіональному та місцевому рівнях;

- проведення заходів із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій, зокрема на об'єктах, що належать Національній поліції або Національній гвардії, відповідно до затверджених планів співпраці;

- організація аварійно-рятувальних робіт і виконання інших невідкладних заходів;

- проведення пошуково-рятувальних операцій на пошкоджених об'єктах і територіях, надання екстреної медичної допомоги постраждалим, життю або здоров'ю яких загрожує небезпека, а також забезпечення їх евакуації до медичних закладів [20].

Національна поліція в межах своїх повноважень інформує ДСНС на державному, регіональному та місцевому рівнях про потенційні загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій, пожежі або небезпечні події. Серед її обов'язків передбачено:

- надання допомоги особам, які постраждали або потребують підтримки через надзвичайні ситуації;

- організацію та виконання заходів із порятунку громадян, гарантування їхньої безпеки, захисту майна під час стихійних лих, аварій, пожеж чи катастроф, а також ліквідацію наслідків таких подій відповідно до чинного законодавства;

- забезпечення громадського порядку та безпеки у публічних місцях, зокрема на вулицях, площах, стадіонах, вокзалах, аеропортах, морських і річкових портах та інших людних локаціях;

- контроль за дотриманням Правил дорожнього руху, регулювання транспортного руху і перевірка правильного використання транспортних засобів на дорогах;

- здійснення супроводу транспортних засобів згідно із законодавством;

- організацію невідкладної медичної чи домедичної допомоги постраждалим від злочинів, порушення адміністративного порядку, нещасних випадків або особам, які перебувають у небезпеці для життя чи здоров'я.

Національна гвардія України в межах своїх обов'язків виконує такі завдання:

- інформує ДСНС України на державному, регіональному та місцевому рівнях про можливі загрози, виникнення надзвичайних ситуацій, пожежі чи інші небезпечні події;

- залучається до ліквідації наслідків природних, техногенних та екологічних катастроф;

- бере участь у подоланні наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, які знаходяться під охороною підрозділів Національної гвардії;

- забезпечує відновлення порядку та правопорядку в районах, що постраждали від масштабних надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру, які становлять загрозу життю й здоров'ю великої кількості людей.

Взаємодія між ДСНС та МВС України забезпечується постійним обміном інформацією про потенційні загрози, виникнення надзвичайних ситуацій, пожежі або небезпечні події в різних куточках країни. Керівник ДСНС або його заступники регулярно організовують оперативні наради спільно з Головою Національної поліції України та Командувачем або його заступниками з Національної гвардії України. На регіональному рівні представники ДСНС активно співпрацюють із керівниками територіальних і міжрегіональних

підрозділів Національної поліції України, а також із командуванням оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України.

Окрім цього, зазначені органи влади реалізують комплексні заходи у межах узгоджених планів співпраці між відповідними управліннями та силами цивільного захисту для реагування на надзвичайні ситуації регіонального та місцевого масштабу. Вони також займаються організацією спільних навчально-тренувальних процесів, передбачених цими планами, з акцентом на підвищення готовності до надзвичайних ситуацій.

Діяльність служби медицини катастроф здійснюється відповідно до затверджених планів реагування на надзвичайні ситуації, які розробляються та адаптуються до національного і регіонального рівнів адміністрування.

На національному рівні ці плани створюються уповноваженою установою та проходять затвердження в МОЗ України після узгодження з ДСНС України.

На регіональному рівні відповідальність за розробку таких документів покладається на структурні підрозділи з питань охорони здоров'я обласних та міських державних (військових) адміністрацій.

Після розроблення регіональні плани затверджуються відповідними адміністраціями за попередньої координації з МОЗ, уповноваженою установою та територіальними органами ДСНС [33].

Аварійно-рятувальні підрозділи, спеціалізовані служби та інші структури цивільного захисту, що виконують завдання з проведення аварійно-рятувальних робіт та реалізації невідкладних заходів із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, класифікуються як складові частини сил цивільного захисту.

Сили цивільного захисту виконують широкий спектр важливих завдань, які були розширені та вдосконалені протягом триваючої повномасштабної військової агресії російської федерації. Основні їх завдання включають заходи попередження надзвичайних ситуацій, забезпечення безпеки населення та територій, проведення аварійно-рятувальних робіт, ліквідацію пожеж, а також усунення наслідків таких

ситуацій в умовах екстремальних явищ – від високих температур до хімічного чи радіаційного забруднення.

Одним із ключових аспектів залишається виконання піротехнічних робіт, зокрема знешкодження вибухонебезпечних залишків воєн, сучасних боєприпасів і вибухових пристроїв, за винятком територій військових частин та закладів освіти Збройних Сил України. До цього входить комплекс дій: технічне й нетехнічне обстеження територій, створення карт, виявлення, разом із маркуванням та знищенням небезпечних предметів. Після завершення робіт із розмінування здійснюється передача очищених ділянок та надання необхідної інформації громадам щодо протимінної тематики.

Також проводяться вибухові роботи для запобігання катастрофам та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. У районах стихійного лиха запроваджується система підтримки постраждалих, включаючи забезпечення їх життєво важливими ресурсами. Виконується екстрена медична допомога, організовується транспортування постраждалих до медичних закладів. У разі загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій залучаються ресурси для евакуації населення з зон ризику, особливо із зон бойових дій, до більш безпечних місць.

Одночасно забезпечується перевезення матеріально-технічних засобів, включаючи ресурси для проведення аварійно-рятувальних робіт і постачання гуманітарної допомоги. Сили цивільного захисту готові надавати підтримку іноземним державам у вирішенні проблем надзвичайних ситуацій, гуманітарному розмінуванні та ліквідації наслідків катастроф як на суші, так і в водних акваторіях. Також організовується аварійно-рятувальне обслуговування підприємств і територій з підвищеним ризиком аварійних випадків.

Сили цивільного захисту можуть бути залучені до виконання відновлювальних робіт.

ОРС ЦЗ, яка входить до системи ДСНС, включає органи управління, аварійно-рятувальні формування центрального підпорядкування, спеціалізовані

аварійно-рятувальні підрозділи, а також спеціальні авіаційні, морські та інші формування. До її складу також входять державні пожежно-рятувальні частини, навчальні центри, формування і підрозділи забезпечення. Функції управління ОРС ЦЗ виконують апарат ДСНС та її територіальні представництва [22].

До основних завдань органів управління та сил цивільного захисту належить організація та проведення заходів, спрямованих на попередження виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення належного рівня захисту населення і територій від їх наслідків. Також до їх компетенції входить виконання аварійно-рятувальних робіт, здійснення інших невідкладних заходів, локалізація і ліквідація пожеж, а також мінімізація та усунення негативних наслідків надзвичайних ситуацій. Особливе місце посідають завдання, пов'язані з реалізацією комплексу дій щодо знешкодження вибухонебезпечних предметів для забезпечення безпеки.

Компетенція органів і підрозділів центрального захисту, а також інших професійних аварійно-рятувальних служб, може бути обмежена в межах територій та на підприємствах, які функціонують за умов спеціальних режимів, встановлених відповідно до положень Закону України «Про державну таємницю».

Служби аварійно-рятувального призначення у сфері цивільного захисту поділяються на кілька категорій: державні, регіональні, комунальні, об'єктові та ті, що організовані громадськими організаціями. Вони можуть бути як спеціалізованими (підпорядкованими військовим структурам), так і загальними, а їх діяльність здійснюється на професійній або добровільній основі [3].

Державні аварійно-рятувальні служби організовуються за участі ДСНС спільно з іншими центральними органами виконавчої влади. Регіональні служби створюються місцевими державними адміністраціями, а в місті Києві – відповідно до встановлених нормативно-правових актів. Формування комунальних аварійно-рятувальних служб здійснюється органами місцевого самоврядування на рівні територіальних громад – у містах, районних підрозділах міст, селищах та селах. До того ж, об'єктові служби формуються безпосередньо керівниками суб'єктів

господарювання, діяльність яких пов'язана з експлуатацією об'єктів, що несуть потенційно підвищений ступінь небезпеки. Окрім цього, законодавство передбачає можливість створення аварійно-рятувальних служб з ініціативи громадських організацій.

Професійні аварійно-рятувальні служби, що ведуть діяльність у сфері гірничорятувальних робіт, мають статус військових формувань. Об'єктові служби непрофесійного характеру складаються з кваліфікованих працівників підприємств, які володіють необхідними знаннями та навичками для виконання термінових рятувальних операцій і здатні діяти в екстремальних умовах.

Формування системи цивільного захисту спрямоване на виконання масштабних завдань з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема тих, які виникли внаслідок воєнних дій, терористичних актів або інших кризових подій. До основних функцій таких структур також належить реалізація відновлювальних заходів, що передбачають широке залучення людських і технічних ресурсів. Ці заходи організовуються на територіях об'єктів господарювання, під юрисдикцією яких перебувають відповідальні за їх утворення установи або підприємства.

Формування об'єктів цивільного захисту здійснюється підприємствами, на яких працює понад 50 осіб, і які володіють спеціалізованою технікою, такою як транспортна, будівельна, комунальна, медична, пожежна та інші види обладнання. Такі підприємства повинні відповідати одній з наступних умов:

- мати статус, відповідний певній категорії цивільного захисту (особливої важливості, першої чи другої категорії);
- бути стратегічно важливими для державної економіки і безпеки або продовжувати виконувати виробничі функції в особливий період;
- експлуатувати об'єкти з підвищеним рівнем небезпеки.

До формувань цивільного захисту залучаються на добровільних засадах працівники підприємств, які досягли 18-річного віку, мають повну цивільну дієздатність і відповідають вимогам стану здоров'я, підтвердженим попередніми

та регулярними медичними оглядами. При цьому кількість таких працівників не повинна перевищувати 10-15% від загальної чисельності співробітників підприємства.

Територіальні формування цивільного захисту створюються через об'єднання об'єктових формувань цивільного захисту в межах визначеної території.

Залучення формувань цивільного захисту до виконання завдань здійснюється відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, планів взаємодії між управліннями та силами цивільного захисту у випадках таких ситуацій, а також планів ліквідації наслідків аварій і планів цивільного захисту на особливий період. Рішення про їх залучення ухвалюють керівники підприємств, установ чи організацій, які створили ці формування [23].

Спеціалізовані служби цивільного захисту створені для реалізації особливих завдань та заходів у сфері цивільного захисту, що передбачає їх організаційне забезпечення. Для ефективного виконання таких завдань залучаються кваліфіковані фахівці відповідних напрямів, використовується спеціалізована техніка та обладнання. Ці служби можуть функціонувати на галузевому, територіальному або об'єктовому рівнях. Різновиди спеціалізованих служб представлені в додатку А.

Основною метою діяльності спеціалізованих служб є розробка планів реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення оперативної готовності до функціонування в умовах надзвичайного стану, підготовка кваліфікованих кадрів, технічне обслуговування та модернізація спеціалізованого обладнання, а також безпосередня участь у ліквідації наслідків надзвичайних подій. Залежно від специфіки поставлених завдань, територіальні та об'єктові спеціалізовані служби можуть поділятися на різні категорії. Основні типи таких служб у системі цивільного захисту зображено у додатку Б.

Збройні Сили України, інші військові формування та органи Нацполіції України спеціального призначення, утворені відповідно до законодавства, можуть бути залучені для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Умови їх залучення визначаються відповідно до Конституції України, законів України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про Збройні Сили України» та інших законодавчих актів.

Для виконання окремих функцій у сфері цивільного захисту також можуть створюватися громадські організації. Вони залучаються на добровільній або договірній основі для виконання робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій при наявності в них відповідної підготовки.

1.3. Суб'єкти публічного управління заходами цивільного захисту у Луцькій міській територіальній громаді Волинської області

На наш погляд, особливу увагу заслуговує стаття 3 Конституції України, яка визначає, що людина, її життя, здоров'я та безпека є найвищою соціальною цінністю, а права, свободи та її гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави, яка повинна за будь-яких умов запроваджувати якісні механізми щодо захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій (техногенних і техногенно-екологічних аварій, катастроф тощо). Тим більше, що Україна на сьогодні є найбільш критичним регіоном Європи з техногенного навантаження та потенційної небезпеки шкідливих виробництв для населення і навколишнього середовища, яка в 5–6 разів перевищує середньоєвропейський рівень [24].

Існуюча нормативно-правова база, якою врегульовано сферу цивільного захисту населення, містить норми, зміст яких має суперечності, що зумовлює

нестабільність національного законодавства, та йде не на користь розвитку зазначеної сфери.

Водночас, уповноваженим публічним органам управління сфери цивільного захисту притаманне дублювання функцій, відсутня чітка система механізму взаємодії, ігнорування та пасивність запровадження зарубіжного досвіду щодо сфери цивільного захисту. Все це породжує необхідність перегляду засад публічного адміністрування в сфері цивільного захисту та істотно актуалізує необхідність наукового дослідження вказаної проблематики.

Суб'єктами цивільного захисту у Волинській області є державні органи (обласна та 4 районні адміністрації, 54 ради територіальних громад), сили цивільного захисту та підприємства, установи, організації, які створюють власні підсистеми цивільного захисту.

Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Волинській області, є територіальним органом Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Волинській області, уповноваженим на забезпечення реалізації державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб [25].

ГУ ДСНС України у Волинській області підпорядковане Державній службі України з надзвичайних ситуацій.

Голова Волинської обласної державної адміністрації координує діяльність ГУ ДСНС України у Волинській області і сприяє у виконанні покладених на нього завдань.

До складу постійно діючих органів цивільного захисту Волинської області також входять управління з питань цивільного захисту Волинської обласної держадміністрації, відділ з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту

населення Луцької міської ради, відповідні підрозділи районних держадміністрацій та територіальних громад.

На базі цих органів державної влади, місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів, відповідно до чинного законодавства, створюються: комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, комісії з евакуації та інші в залежності від обстановки у відповідному регіоні області.

Детальніше організацію цивільного захисту розглянемо на прикладі Луцької міської територіальної громади.

Луцька міська територіальна громада географічно знаходиться у північно-західній частині України, на південному сході Волинської області. Громада межує з Боратинською, Підгайцівською, Ківерцівською, Копачівською та Торчинською громадами.

До складу Луцької тергромади входять 1 місто, 1 селище та 34 села. Склад громади: місто Луцьк, Прилуцький старостинський округ (с. Прилуцьке, с. Дачне, с. Жабка, с. Сапогове), Жидичинський старостинський округ (с. Жидичин, с. Клепачів, с. Кульчин, с. Липляни, с. Небіжка, с. Озерце), Боголюбський старостинський округ (с. Тарасове, с. Боголюби, с. Богущівка, с. Озденіж, с. Іванчиці), Княгининівський старостинський округ (с. Княгининок, с. Буків, с-ще Рокині, с. Брище, с. Зміїнець, с. Милушин, с. Милуші, с. Моташівка, с. Сирники) та Заборольський старостинський округ (с. Забороль, с. Антонівка, с. Великий Омеляник, с. Всеволодівка, с. Олександрівка, с. Одеради, с. Городок, с. Сьомаки, с. Шепель, с. Заболотці, с. Охотин).

Місто Луцьк – обласний адміністративний центр Волинської області, важливий промислово-економічний вузол західного регіону України.

У сучасному вигляді громада утворена відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 708-р [31].

Площа Луцької міської територіальної громади становить 38257,43 га (382,57км²). Висота над рівнем моря – 181 м.

Чисельність наявного населення в Луцькій громаді станом на 01.01.2022 становила 243482 особи, міста Луцька – 215986 осіб.

Основними ризиками для Луцької міської територіальної громади (найбільш «слабкими місцями») є:

- зовнішні військові загрози, пролонговані збройні конфлікти, деградація критичної інфраструктури з безпосередніми ризиками для цивільного населення на локальному рівні, а також макроекономічна нестабільність у поєднанні з недостатністю зовнішньої фінансової допомоги для держави, можуть суттєво дестабілізувати фінансову стійкість територіальних громад, спровокувати згортання господарської діяльності та спричинити значні демографічні зміни;

- екологічне забруднення територій (тверді побутові відходи, використані боєприпаси, сміття туристів, вирубка лісів, забруднення річок тощо) знизять рекреаційну й інвестиційну привабливість громади та її екопотенціал;

- відсутність ініціативності та відкритості до залучення інвестицій, зовнішніх проєктів та партнерств, стратегічних масштабних ініціатив, монополізація ринків зменшуватимуть конкурентоздатність громади та регіону, поглиблюватимуть демографічну та міграційну кризу;

- подальше зростання комунальних витрат та енергетичний колапс в країні, руйнування (неможливість відновлення) енергетичної та іншої критичної інфраструктури в області та громаді, відсутність стимулювання відновлюваної енергетики спричинять зупинку великих підприємств та неможливість надання житлово-комунальних послуг;

- відсутність дієвих інструментів співпраці між громадським сектором та органами влади послаблюватимуть розвиток креативних індустрій, впровадження цікавих та інноваційних культурних та урбаністичних продуктів, унаслідок якого може відбуватися відтік творчої інтелігенції в інші регіони чи закордон [26].

Відповідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту [18] ланка та субланки Луцької міської територіальної громади входять до

Волинської територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту.

Мета створення та функціонування ланки та субланок територіальної підсистеми – здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у Луцькій міській територіальній громаді [27]. Схематично структуру ланки та субланок відтворено у додатку В.

Керівництво ланкою та субланками громади здійснює міський голова.

Метою відділу з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Луцької міської ради (відділ) є забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту на території Луцької міської територіальної громади. Основним завданням відділу є безпосереднє керівництво діяльністю у сфері цивільного захисту в межах компетенції.

Відділ відповідно до покладених на нього завдань і повноважень у сфері цивільного захисту виконує такі заходи:

- здійснює функції постійно діючого органу управління цивільного захисту ланки та субланок Луцької міської територіальної громади Волинської терпідсистеми ЄДСЦЗ;

- забезпечує підготовку, скликання та проведення засідань місцевої комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, здійснює функції робочого органу цієї комісії, а також контроль за виконанням її рішень;

- забезпечує готовність органів управління та сил цивільного захисту ланки та субланок Луцької міської територіальної громади Волинської терпідсистеми ЄДСЦЗ до дій за призначенням;

- розробляє плани діяльності ланки та субланок Луцької міської територіальної громади Волинської терпідсистеми ЄДСЦЗ, інші плани у сфері цивільного захисту, здійснює контроль за їх виконанням;

- розробляє проекти місцевих програм у сфері цивільного захисту, забезпечує моніторинг їх реалізації;

- організовує та проводить моніторинг надзвичайних ситуацій, прогнозування ймовірності їх виникнення та визначення показників ризику.

Відділ у межах своїх повноважень співпрацює з управлінням з питань цивільного захисту Волинської обласної державної адміністрації, відділом взаємодії з правоохоронними органами, цивільного захисту, оборонної роботи, охорони праці, запобігання та виявлення корупції Луцької районної державної адміністрації, Луцьким районним управлінням цивільного захисту та превентивної діяльності Головного управління ДСНС України у Волинській області, Луцьким районним управлінням поліції Головного управління Національної поліції України у Волинській області, Луцьким об'єднаним міським територіальним центром комплектування та соціальної підтримки, підприємствами, організаціями, установами та об'єднаннями громадян.

Основними нормативно-розпорядчими актами Луцької міської територіальної громади у сфері цивільного захисту, розробником яких був відділ, є наступні:

- План основних заходів цивільного захисту Луцької міської територіальної громади на поточний рік (затверджується розпорядженням міського голови);

- Положення про ланку та субланки Луцької міської територіальної громади Волинської територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (рішення виконавчого комітету від 12.10.2022 № 504-1);

- Програма розвитку цивільного захисту Луцької міської територіальної громади на 2021-2025 роки (рішення міської ради від 23.12.2020 № 2/12);

- Програма організації рятування людей на водних об'єктах Луцької міської територіальної громади в літній період 2022–2026 років (рішення міської ради від 22.12.2021 № 24/66);

- Положення про Луцьку місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (рішення виконавчого комітету від 13.07.2022 № 343-1);

- Положення про місцевий оперативний штаб з ліквідації наслідків можливих надзвичайних ситуацій на території Луцької міської територіальної громади (рішення виконавчого комітету від 15.11.2023 № 656-1);

- Положення про місцеву комісію з питань евакуації (рішення виконавчого комітету від 15.02.2023 № 59-1);

- Положення про добровільні формування цивільного захисту Луцької міської територіальної громади (розпорядження міського голови від 19.04.2022 № 120);

- Розпорядження міського голови від 02.10.2023 № 338 «Про пункти незламності та пункти обігріву в Луцькій міській територіальній громаді на час дії воєнного стану в Україні»;

- Розпорядження міського голови від 13.09.2024 № 711 «Про впровадження місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення (МАСЦО) Луцької міської територіальної громади»;

- Розпорядження міського голови від 29.05.2025 № 334 «Про Перелік спеціалізованих служб цивільного захисту Луцької міської територіальної громади»;

- Порядок створення і використання місцевого матеріального резерву для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та їх наслідків (розпорядження міського голови від 27.11.2023 № 423);

- Положення про добровільну пожежну команду Жидичинського старостинського округу Луцької міської територіальної громади (рішення міської ради від 26.07.2023 № 48/70);

- Положення про консультаційні пункти з питань цивільного захисту на території Луцької міської територіальної громади (розпорядження міського голови від 28.11.2023 № 426) та ряд інших.

Висновки до розділу 1

Розвиток системи цивільного захисту в Україні невіддільно пов'язаний із постійним оновленням нормативно-правової бази та національного законодавства. Зміни, внесені до Кодексу цивільного захисту України під час воєнного стану, свідчать про необхідність оперативної адаптації законодавства до сучасних викликів та кризових ситуацій.

З урахуванням триваючого збройного конфлікту з росією, національне законодавство має постійно вдосконалюватися, враховувати накопичений досвід функціонування системи цивільного захисту під час воєнного стану. Важливим етапом є внесення змін до стратегій та законодавчих актів, спрямованих на підвищення ефективності державного управління у цій сфері.

Подальшим напрямком розвитку є також уніфікація національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу, враховуючи наміри України вступити до ЄС з можливістю приєднання до Механізму цивільного захисту ЄС. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності та координації заходів у сфері цивільного захисту та приведенню у відповідність до європейських норм нормативно-правових актів місцевого рівня.

У Луцькій міській територіальній громаді постійно проводиться робота з актуалізації нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту відповідно до встановлених норм та вимог загальнодержавного законодавства та викликів сьогодення.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ НА СТАН ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

2.1. Функції держави у сфері цивільного захисту при переведенні єдиної державної системи цивільного захисту в режим функціонування в особливому періоді та їх реалізація

Забезпечення втілення державної політики в галузі цивільного захисту у мирний час та в особливий період реалізується Єдиною державною службою цивільного захисту. ЄДСЦЗ представляє собою сукупність органів управління, сил і ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, що забезпечують втілення державної політики в галузі цивільного захисту [18]. Структуру ЄДСЦЗ зображено в додатку Г.

Керівництво ЄДСЦЗ здійснюється Кабінетом Міністрів України, безпосереднє керівництво діяльністю ЄДСЦЗ здійснює ДСНС України.

Згідно з Положенням про ЄДСЦЗ, центральні органи виконавчої влади формують галузеві спеціалізовані служби цивільного захисту:

№ з/п	Найменування центрального органу виконавчої влади	Найменування галузевої спеціалізованої служби цивільного захисту, яка утворюється центральним органом виконавчої влади
1.	Міненерго	Спеціалізована служба енергетики
2.	Держпродспоживслужба	Спеціалізована служба із захисту сільськогосподарських тварин і рослин
3.	Держрезерв	Спеціалізована служба матеріального забезпечення
4.	Міністерство охорони здоров'я	Медична спеціалізована служба
5.	Мінрозвитку	Спеціалізована служба транспортного забезпечення; спеціалізована служба інженерного забезпечення; комунально-технічна спеціалізована служба
6.	ДСНС з спецзв'язком, комтелерадіо	Державним Спеціалізована служба зв'язку та оповіщення Державним
7.	Національна поліція	Спеціалізована служба охорони публічного (громадського) порядку
8.	ДСНС	Пожежно-рятувальна спеціалізована служба

В Україні, залежно від обсягу та особливостей надзвичайної ситуації, що може виникнути або вже сталася, на загальнодержавному чи регіональному рівні запроваджуються відповідні режими роботи єдиної державної системи цивільного захисту:

- повсякденного функціонування;
- підвищеної готовності;
- надзвичайної ситуації;
- надзвичайного стану.

В залежності від режиму функціонування на ЄДСЦЗ покладаються відповідні завдання.

Переведення ЄДСЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Виконання завдань цивільного захисту під час функціонування ЄДСЦЗ в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

До основних заходів, що здійснюються в разі переведення ЄДСЦЗ з режиму функціонування в мирний час на режим функціонування в особливий період у період воєнного стану, залежно від встановленого ступеня готовності належить:

- оповіщення органів управління та сил цивільного захисту ЄДСЦЗ, населення про загрозу чи застосування противником засобів ураження;
- введення в дію та реалізація планів цивільного захисту на особливий період;
- приведення органів управління та сил ЦЗ, пунктів управління, систем зв'язку та оповіщення в готовність до дій в умовах особливого періоду;
- організація та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли внаслідок воєнних (бойових) дій;

- переведення органів управління та сил цивільного захисту на штати воєнного часу;

- розгортання спеціальних формувань, призначених для виконання окремих завдань ЦЗ, на територіях та у населених пунктах, віднесених до груп ЦЗ, а також на об'єктах суб'єктів господарювання, віднесених до категорій ЦЗ;

- визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій;

- уточнення потреби в захисних спорудах для укриття населення та приведення в готовність усіх об'єктів фонду захисних споруд ЦЗ, забезпечення цілодобового доступу до таких об'єктів у разі оголошення тривоги;

- організація будівництва захисних споруд ЦЗ, споруд подвійного призначення, виготовлення та встановлення первинних (мобільних) і облаштування найпростіших укриттів, у разі потреби відновлення пошкоджених або зруйнованих об'єктів фонду захисних споруд ЦЗ;

- здійснення заходів із забезпечення захисту джерел водопостачання;

- здійснення заходів із забезпечення сталої роботи та безаварійної зупинки суб'єктів господарювання, забезпечення безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури, призначених для життєзабезпечення населення;

- приведення у готовність до виконання завдань за призначенням формувань, які здійснюють радіаційне та хімічне спостереження (розрахунково-аналітичні групи, пости радіаційного і хімічного спостереження, диспетчерські служби), здійснення постійного радіаційного та хімічного спостереження;

- здійснення заходів щодо зменшення обсягу запасів небезпечних хімічних, вибухо- і пожежонебезпечних речовин на об'єктах підвищеної небезпеки;

- здійснення заходів щодо захисту сільськогосподарських тварин, тваринницьких приміщень, ферм і комплексів, створення запасів кормів для тварин та води;

- здійснення заходів щодо підвищення рівня протипожежного захисту об'єктів та територій;

- видача засобів індивідуального захисту органів дихання населенню та органам управління цивільного захисту, а також засобів індивідуального захисту, приладів радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю особовому складу сил ЦЗ;

- підготовка до роботи в умовах особливого періоду мережі закладів охорони здоров'я, забезпечення їх лікарськими засобами та медичними виробами, здійснення підготовчих заходів до прийому постраждалих та надання їм медичної допомоги;

- підготовка до роботи органів з евакуації, уточнення документації щодо організації та проведення евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей;

- здійснення заходів з підготовки інфраструктури безпечних районів до прийому евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей, організація забезпечення життєдіяльності евакуйованого населення та розміщення матеріальних і культурних цінностей;

- проведення (у разі потреби) за окремим рішенням Кабінету Міністрів України, відповідних місцевих органів виконавчої влади (військових адміністрацій) евакуації населення та матеріальних і культурних цінностей з районів можливих воєнних (бойових) дій у безпечні райони;

- організація забезпечення евакуйованого населення житлом, основними продовольчими і непродовольчими товарами;

- видача особовому складу органів управління та сил ЦЗ посвідчень особи для персоналу цивільної оборони (цивільного захисту) міжнародного зразка;

- нанесення (оновлення) на будівлі, споруди, транспортні засоби, спеціальну та іншу техніку, які підпадають під дію норм міжнародного гуманітарного права, відповідних розпізнавальних знаків (емблем);

- навчання населення способам захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження;
- відновлення та підтримання громадського порядку в населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження;
- виконання інших завдань та заходів, передбачених планами ЦЗ на особливий період.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 179-р в Україні з метою приведення у готовність ЄДСЦЗ до виконання завдань за призначенням в умовах воєнного стану введено в дію План цивільного захисту України на особливий період зі встановленням ступеню готовності «Повна готовність» [2]. Центральними та місцевими органами виконавчої влади введено в дію власні плани цивільного захисту на особливий період.

Реалізація цивільного захисту під час функціонування ЄДСЦЗ в умовах особливого періоду проводиться у співпраці з військовим командуванням.

Водночас, незважаючи на велику кількість прийнятих законодавчих актів, що регулюють сферу цивільного захисту, вважати ЄДСЦЗ остаточно сформованою та функціонуючою у повному обсязі на всій території України не можна, що дозволяє зробити висновок про необхідність реформування та розвитку цієї сфери і в подальшому.

2.2. Завдання та виклики держави при управлінні єдиною державною системою цивільного захисту в умовах особливого періоду: світовий досвід

Управління заходами цивільного захисту в умовах особливого періоду представляє собою складну та відповідальну сферу діяльності держави, оскільки у

цей період стикається з численними завданнями та викликами. Основні аспекти цього процесу можна розглядати з кількох ключових позицій:

проактивне планування та координація – завдання держави, які спрямовані на попередження та мінімізацію негативних наслідків потенційних надзвичайних ситуацій, що передбачає формування ґрунтовних планів цивільного захисту та функціонування в умовах особливого періоду, а також чітке розмежування ролей та сфер відповідальності між різними державними інституціями та органами місцевого самоврядування;

ефективне реагування на загрози – держава повинна бути готовою своєчасно та ефективно реагувати на всілякі виклики, включаючи природні катастрофи, техногенні аварії, епідемії та інші небезпеки, що вимагає наявності дієвих механізмів мобілізації сил цивільного захисту та налагоджену взаємодію з іншими відомствами;

забезпечення безпеки населення – одним із головних завдань держави є забезпечення безпеки та захисту громадян в умовах особливого періоду, що включає в себе розробку систем оповіщення, евакуаційних планів, забезпечення населення необхідними ресурсами та засобами захисту;

взаємодія з військовим командуванням – управління заходами цивільного захисту в умовах особливого періоду передбачає тісну взаємодію з військовим командуванням. Силами цивільного захисту повинні бути чітко визначені завдання та скоординовані дії для ефективного використання ресурсів;

інформаційна кампанія – держава повинна проводити системну інформаційну кампанію спрямовану на підвищення обізнаності громадян щодо можливих небезпек, надавати засоби для їх захисту та безпеки.

Успішне управління заходами цивільного захисту в умовах особливого періоду вимагає комплексного та добре організованого підходу, активної співпраці між різними гілками влади, а також високого рівня готовності до реагування на надзвичайні ситуації [28].

Міжнародний досвід у створенні та функціонуванні єдиної державної системи цивільного захисту базується на таких основних принципах, як:

- створення та впровадження науково обґрунтованих концепцій та національних програм для захисту населення;
- прийняття й дотримання юридичних та правових актів, договорів і конвенцій;
- наявність достовірної та необхідної відкритої інформаційної бази на широкому спектрі галузей та регіонах;
- створення відповідної організаційної структури для управління надзвичайними ситуаціями на всіх рівнях, а також розгортання сил та засобів;
- чітка та узгоджена система оповіщення й попередження про всі види загроз і надзвичайних ситуацій;
- забезпечення фінансових, продовольчих, медичних, матеріальних, технічних, транспортних та інших необхідних ресурсів на відповідному рівні;
- активна участь добровільних громадських організацій (союзів, асоціацій, ліг, інститутів);
- проведення профілактичних заходів для попередження надзвичайних ситуацій;
- навчання та підготовка фахівців до дій у надзвичайних ситуаціях.

Аналіз світового досвіду показує, що основні відмінності полягають у науковому та економічному обґрунтуванні питань, пов'язаних з цивільним захистом, строгому дотриманні юридичних і правових актів, зрозумілих механізмах втілення завдань цивільного захисту, підтвердженні програм і цілей за допомогою фінансових та матеріальних ресурсів, а також стабільності управління цивільним захистом та силами цивільного захисту. Під час подальшого реформування ЄДСЦЗ України, над проєктами яких вже працюють, важливо зосередитися саме на цих аспектах.

Як відомо, будь-яка система функціонує на основі визначених цілей, які можуть змінюватися з часом, в той час як сама структура залишається сталою. Однак головною метою ЄДСЦЗ є досягнення і забезпечення високого рівня захисту населення країни від різних загроз для його життя та здоров'ю, а також захист територій, довкілля та об'єктів економіки від негативного впливу надзвичайних ситуацій. Основною метою органів управління ЄДСЦЗ є забезпечення неперервного державного управління захистом населення та територій, життєво важливих галузей економіки, як у звичайний режим, так і в умовах надзвичайних ситуацій різного походження.

Основні труднощі, з якими зіштовхується функціонування ЄДСЦЗ в особливий період, можна розділити на наступні підкатегорії:

ресурсні обмеження – в умовах воєнного стану чи значної надзвичайної ситуації збільшується потреба в силах, засобах, матеріально-технічних ресурсах, проте бюджет, логістика, постачання часто порушені. Запаси, фонди цивільного захисту (фінансові, медичні, матеріально-технічних ресурсів) можуть бути не готові до масштабного виклику. Ускладнення доставки ресурсів до зони бойових дій або в прифронтові території;

операційна (організаційна) координація дій – підпорядкування різних рівнів (державний, регіональний, місцевий, об'єктовий) створює потребу в чіткій взаємодії. В умовах особливого періоду можуть змінюватися процеси управління, вводиться режим надзвичайного стану чи військового стану, що вимагає швидкої адаптації. Інформаційні канали, оповіщення населення, особливо під час бойових дій чи ракетних ударів, коли зв'язок нестабільний;

правове та нормативне навантаження – перехід від мирного режиму до «особливого періоду» передбачає активацію додаткових законів та актів (воєнний стан, мобілізація), працівники системи мають швидко адаптовуватися до нових обставин;

захист населення і територій – у прифронтових чи окупованих територіях складно організувати евакуацію, оповіщення, укриття, медичне забезпечення. Необхідність забезпечення життєдіяльності населення (вода, енергія, тепло, зв'язок) під час атак або уражень інфраструктури;

психологічний та соціальний фактор – стрес населення, військові дії, постійна загроза впливають на поведінку, готовність, здатність реагувати. Система ЦЗ має залучати психологічну підтримку. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях проводити в особливий період значно складніше;

технічні/інформаційні складнощі – оповіщення, зв'язок, моніторинг можуть бути виведені з ладу чи уражені. Забезпечення резервних систем, автономність роботи (наприклад, автономна робота при мережевих відключеннях);

логістика та евакуація – не лише планування, але й реалізація евакуації чи тимчасового розміщення великої кількості людей під час бойових дій чи значних за обсягами надзвичайних ситуацій. Недостатність укриттів, захисних споруд, недостатня готовність до їх використання за призначенням.

Для подолання цих труднощів провідні фахівці з цивільного захисту вбачають наступні шляхи [29]:

- покращення інтеграції між рівнями влади, чіткі алгоритми при переході в режим особливого періоду;
- підвищення автономності ресурсного забезпечення шляхом створення мобільних запасів, резервних систем;
- розробка та регулярне відпрацювання плану дій на особливий період, особливо щодо питань евакуації, укриття та життєзабезпечення населення;
- активізація кампанії з навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, у тому числі шляхом розробки простих інструкцій, мобільних додатків, проведенням інформаційних кампаній в умовах обмежень інтернет-мережі;
- розвиток технологій оповіщення, резервного зв'язку (супутниковий, радіозв'язок), застосування автономних джерел енергії;

- інтеграція психологічної підтримки у систему цивільного захисту;
- адаптація нормативної бази: чітке визначення особливостей функціонування у режимі воєнного стану або надзвичайної ситуації.

2.3. Адаптація законодавства у сфері цивільного захисту до норм та принципів європейського законодавства

До норм європейського законодавства у сфері цивільного захисту відноситься:

основи та компетенції Європейського Союзу – у ЄС цивільний захист («civil protection») визначається як захист людей, довкілля та майна від усіх видів стихійних або техногенних катастроф. Відповідно до статті 196 Договору про функціонування Європейського Союзу (TFEU), Союз заохочує співробітництво держав-членів «щоб підвищити ефективність систем запобігання та захисту»;

механізм цивільного захисту ЄС – EU Civil Protection Mechanism створений для посилення співпраці між державами ЄС плюс 10 учасниками (включно з Україною) у сфері запобігання, підготовки та реагування. У 2021 році внесено регламентацію, яка доповнює рішення 1313/2013/EU – підвищено готовність до реагування, створені «цілі стійкості» (disaster resilience goals);

принципи, стандарти та сумісність – серед ключових принципів: солідарність між державами, субсидіарність (ЄС доповнює, не замінює національні системи), запобігання ризикам, готовність, оперативне реагування. Крім цього, є європейські директиви і регламенти, які стосуються окремих компонентів цивільного захисту (наприклад, небезпечні речовини, великі аварії).

Ключові принципи ЄС у цивільному захисті: солідарність між державами-членами ЄС; субсидіарність – дії ЄС доповнюють національні заходи;

профілактика, готовність і реагування (Prevention – Preparedness – Response); єдина координація через ERCC (Emergency Response Coordination Centre); система rescEU для оперативної допомоги.

Основні закони, регламенти та документи Європейського Союзу, що регулюють цивільний захист і управління надзвичайними ситуаціями [30]:

1. Рішення № 1313/2013/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 17.12.2013 «Про Механізм цивільного захисту Європейського Союзу (EU Civil Protection Mechanism)» – головний законодавчий акт у сфері цивільного захисту ЄС, метою якого є посилення співпраці між державами-членами у запобіганні, готовності та реагуванні на надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру. Він визначає принципи солідарності та субсидіарності, створення ERCC (Emergency Response Coordination Centre) – Центру координації реагування, механізм надання допомоги між державами, спільні навчання, обмін інформацією, оцінку ризиків.

2. Регламент (ЄС) 2021/836 від 20.05.2021 «Про внесення змін до Рішення 1313/2013/ЄС щодо посилення Механізму цивільного захисту ЄС», прийнятий після пандемії COVID-19 і великих природних катастроф. Вводить поняття «Європейського резерву» rescEU – спеціальних ресурсів (медичні, протипожежні, евакуаційні засоби), які можуть бути швидко направлені у кризовий регіон, уточнює механізми фінансування, реагування та оцінки ризиків.

3. Директива 2007/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про оцінку та управління ризиками повеней (Floods Directive)», вимагає від країн-членів оцінювати ризики повеней, створювати карти ризиків і розробляти плани управління, є складовою загальної системи запобігання стихійним лихам.

4. Директива 2012/18/ЄС (Seveso III Directive) «Про контроль великих аварій за участю небезпечних речовин», регулює вимоги до підприємств, що працюють з токсичними або вибухонебезпечними речовинами, зобов'язує створювати плани реагування, попереджати населення, проводити інспекції.

5. Директива 2008/114/ЄС «Про ідентифікацію та захист європейської критичної інфраструктури (ERCIP)» визначає об'єкти, пошкодження яких може вплинути на кілька країн ЄС (енергетика, транспорт, телекомунікації), передбачає створення планів безпеки та оцінку ризиків.

6. Рішення Ради 2007/779/ЄС, Євратом «Про створення Механізму співробітництва у сфері цивільного захисту ЄС (попередник 1313/2013/ЄС)», застосовувалося до 2013 року, потім було замінене новим рішенням. Лягло в основу сучасної системи реагування та солідарності в ЄС.

7. Регламент (ЄС) 2021/522 – програма EU4Health. Хоча це не суто акт цивільного захисту, він підсилює готовність до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, зокрема під час пандемій.

Український Кодекс цивільного захисту визнає важливість захисту населення, майна та територій від надзвичайних ситуацій, законодавчі зміни 2022 року показують рух до вдосконалення, що відповідає європейським тенденціям. Україна бере участь у Механізмі цивільного захисту ЄС (через участь у відповідних програмах).

Проте, в українському законодавстві ще недостатньо прописані деякі європейські стандарти – наприклад комплексна система оцінки ризиків (risk assessment), цілі стійкості, система раннього попередження на рівні ЄС. Законодавство ЄС має чітко визначену компетенцію щодо субсидіарності і солідарності між державами; в Україні частково відсутня практика, інтеграція з міжнародними стандартами ще недостатня. Існує проблема з ресурсним забезпеченням, координацією на місцевому/регіональному рівні, та чітким механізмом перевірки та сертифікації відповідності до європейських стандартів.

До основних напрямів адаптації згідно з працями західних та українських фахівців з цивільного захисту, перш за все, належать:

- розробка та впровадження єдиного національного стандарту/моделі оцінки ризиків, що відповідає європейським практикам;

- узгодження національного законодавства з рішеннями ЄС щодо цивільного захисту – зокрема, врахування положень Decision 1313/2013/EU (та його змін) про Механізм;

- посилення системи навчання, тренувань, обміну досвідом з країнами ЄС через участь у спільних вправах і програмах;

- модернізація систем оповіщення, захисних споруд, інженерно-технічних заходів згідно з європейськими вимогами;

- підвищення рівня фінансування та ресурсної спроможності національної системи так, щоб вона могла «вимагати» та впроваджувати стандарти, які діють у ЄС.

Щодо практичних рекомендацій щодо адаптації законодавств, то першочергово необхідно здійснити наступні кроки:

- внести зміни до Кодексу цивільного захисту України та суміжних нормативів з чітким посиланням на європейські рішення (наприклад, критерії оцінювання ризику, підготовки, реагування) – законодавчим шляхом;

- створити робочу групу (наприклад, в рамках Державна служба України з надзвичайних ситуацій) для порівняння національних і європейських стандартів та вироблення дорожньої карти адаптації – адміністративним шляхом;

- впровадити стандартизовані плани реагування, які враховують європейські принципи (наприклад, солідарність, взаємодопомога, крос кордонна співпраця) – на рівні місцевих органів влади;

- підвищити рівень інформування громадськості про цивільний захист за європейськими моделями – навчання, тренування, інформаційні кампанії;

- забезпечити моніторинг і оцінювання виконання адаптації: наприклад, аудити відповідності, тренування і спільні вправи з країнами-членами ЄС.

**Основні відмінності європейського та українського законодавства
у сфері цивільного захисту**

№ з/п	Напрямок регулювання	Законодавство Європейського Союзу	Законодавство України	Спільні риси	Відмінності
1	Основний акт	Рішення Європейського Парламенту та Ради №1313/2013/ЄС «Про Механізм цивільного захисту Союзу»	Кодекс цивільного захисту України (2012 р.)	Визначають систему цивільного захисту, її структуру, повноваження органів влади	У ЄС – наднаціональна координація; в Україні – національна вертикаль під керівництвом ДСНС
2	Система реагування на надзвичайні ситуації	Європейський механізм цивільного захисту (UCPM)	Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ)	Багаторівнева взаємодія органів влади та рятувальних служб	ЄС має міждержавний характер реагування; Україна – внутрішньодержавний
3	Фінансування та резерви	Резервний фонд ЄС, координований через ERCC	Резервний фонд державного бюджету України	Фінансування заходів з ліквідації наслідків НС	ЄС фінансує допомогу країнам-членам, Україна – свої регіони самостійно
4	Попередження та готовність	Програма «RescEU» – створення спільних європейських ресурсів	Державна програма забезпечення техногенної та природної безпеки	Орієнтація на запобігання катастрофам	ЄС застосовує єдині стандарти, Україна – національні норми
5	Підготовка кадрів	Європейська програма навчання цивільного захисту (EUCPT Training)	Система підготовки ДСНС, навчально-методичні центри	Підготовка фахівців і підвищення кваліфікації	В ЄС – міждержавна підготовка; в Україні – лише національна
6	Інформаційна взаємодія	Платформа ERCC для моніторингу й обміну даними між країнами ЄС	Єдина інформаційна система ДСНС України	Використання цифрових технологій для координації дій	В ЄС – централізований моніторинг, в Україні – відомчий
7	Міжнародне співробітництво	Угоди між ЄС та країнами-партнерами у сфері цивільного захисту	Міжурядові угоди України з ЄС, НАТО, ООН	Співпраця в межах гуманітарної допомоги та спільних навчань	Україна виступає переважно отримувачем допомоги, ЄС – координатором

Висновки до розділу 2

Адаптація українського законодавства у сфері цивільного захисту до норм і принципів європейського права є ключовим завданням на шляху до інтеграції України в європейську спільноту та підвищення ефективності функціонування національної системи. Незважаючи на наявність фундаментальної нормативної бази, зокрема Кодексу цивільного захисту України, а також поступові кроки у напрямі реформування, зберігаються значні розриви. Вони спостерігаються в реалізації практичних механізмів, забезпеченні необхідними ресурсами, гармонізації стандартів оцінки ризиків та у впровадженні системного підходу до підготовки кадрів.

Для успішної адаптації необхідно здійснити скоординовані дії на законодавчому, адміністративному та місцевому рівнях із врахуванням міжнародних стандартів і практик ЄС. Це включає навчання, забезпечення необхідними ресурсами та постійну оцінку ефективності. У підсумку посилиться стійкість України до надзвичайних ситуацій, покращиться процес реагування, а система цивільного захисту стане більш інтегрованою і відповідатиме європейським підходам.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження можна визначити, що розвиток системи цивільного захисту в Україні потребує системного підходу та постійного вдосконалення законодавчого та нормативно-правового базису. Важливим кроком було прийняття законопроектів, які дозволяють оперативно реагувати на ситуації воєнного стану та підвищують ефективність функціональних та територіальних підсистем системи цивільного захисту.

З урахуванням триваючої російсько-української війни, важливо продовжувати розроблення нових та внесення змін до чинних законів для адаптації до реалій надзвичайних ситуацій. Це вимагає корекції стратегій управління та врахування досвіду функціонування системи цивільного захисту під час воєнного стану.

Активна імплементація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу та можливість приєднання до Механізму цивільного захисту ЄС є важливими кроками для забезпечення відповідності української системи цивільного захисту міжнародним стандартам. Створення громадських організацій для виконання окремих функцій у цивільному захисті та їх залучення на добровільній або договірній основі є важливим елементом гнучкості та швидкості реагування на надзвичайні ситуації.

Слід підкреслити, що управління у сфері цивільного захисту повинно бути інтегрованим і підпорядковуватись Державній службі України з надзвичайних ситуацій. Це забезпечує його ефективне впровадження у загальнонаціональну систему управління надзвичайними ситуаціями. Взаємодія між різними рівнями влади та структурами відіграє ключову роль у забезпеченні координації та досягненні результативності заходів у галузі техногенної безпеки та реагування на надзвичайні ситуації.

Інформаційна підтримка є невід'ємною складовою ефективної системи управління надзвичайними ситуаціями, метою якої є забезпечення максимального

захисту та допомоги громадянам у умовах воєнного часу чи інших кризових обставин. Важливе значення мають залучення громадськості, організація освітніх заходів та підвищення рівня інформаційної грамотності населення, що сприяє підвищенню ефективності заходів цивільного захисту. Лише завдяки спільним зусиллям та відповідальному підходу можна гарантувати безпеку і добробут людей під час надзвичайних ситуацій.

Отже, в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема під час війни, інновації та рекомендації грають визначальну роль у підвищенні ефективності системи цивільного захисту. Застосування сучасних технологій, врахування кібербезпеки, покращення систем попередження та евакуації, розвиток освітніх програм та залучення волонтерів є ключовими елементами успішної стратегії. Забезпечення безпеки населення та максимально швидка скоординована реакція на небезпеку вимагають поєднання традиційних методів та інноваційних підходів.

Розвиток публічного управління системою цивільного захисту в Україні повинен враховувати комплексний підхід, включаючи координацію, технологічні інновації та підвищення кваліфікації персоналу. Лише в такий спосіб можна забезпечити найвищий рівень готовності та відповідальності перед загрозами та надзвичайними ситуаціями.

Узагальнюючи вищевикладене, розвиток системи цивільного захисту в Україні має спиратися на синергію державних зусиль, активної участі громадянського суспільства та застосування сучасних технологій. Це сприятиме створенню відповідальної та ефективної структури, здатної забезпечити безпеку і добробут населення навіть у складних умовах. Такий підхід дозволить зберегти ключові цінності суспільства та підвищити стійкість до сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
2. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 179-р : *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Ст. 1804.
3. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34–35. Ст. 458.
4. Лещенко О. Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу : дис. к.політ.н. : Київ, Національний інститут стратегічних досліджень, 2020, 293 с.
5. Грищук М. В. Нормативно-правове регулювання цивільного захисту в Україні: реалії та перспективи. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2015. № 1(11): URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15hmvrtп.pdf/>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту : Закон України від 21 квітня 2022 р. № 2228-IX : *Офіційний вісник України*. 2022. № 49. Ст. 2679.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2132-IX : *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Ст. 1730.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм

міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту : Закон України від 09 липня 2022 р. № 2394-IX : *Офіційний вісник України*. 2022. № 63. Ст. 3777.

9. Юрченко В.О., Соколовський І.П. Шляхи удосконалення інженерно-технічних заходів цивільного захисту об'єктів критичної інфраструктури в умовах особливого періоду. *Державне управління* : науковий вісник. 2023 : URL: <https://nvdu.undicz.org.ua ›nvdu›article›view>.

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій : Закон України від 29 липня 2022 р. № 2486-IX : *Офіційний вісник України*. 2022. № 68. Ст. 4073.

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 : Закон України від 07 вересня 2022 р. № 2581-IX : *Офіційний вісник України*. 2022. № 80. Ст. 4810.

12. Про внесення зміни до Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 травня 2022 р. № 545 : *Офіційний вісник України*. 2022. № 40. Ст. 2179.

13. Питання виконання Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 434-р : *Офіційний вісник України*. 2022. № 46. Ст. 2535.

14. Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів (крім державних) для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 775 : *Офіційний вісник України*. 2015. № 80. Ст. 2675.

15. Про затвердження оперативного плану заходів з протимінної діяльності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 288-р : *Офіційний вісник України*. 2022. № 38. Ст. 2049.

16. Про затвердження Положення про добровільні формування цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 775 : *Офіційний вісник України*. 2015. № 80. Ст. 2675.

17. Про національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII : *Відомості Верховної Ради України*. № 40-41. Ст. 379.

18. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 р. № 11 : *Офіційний вісник України*. 2014. № 8. Ст. 245.

19. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052 : *Офіційний вісник України*. 2015. № 102. Ст. 3514.

20. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22 серпня 2016 р. № 859, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. За № 1254/29384 : *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Ст. 2583.

21. Про затвердження Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 липня 2014 р. № 631, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23 липня 2014 р. За № 853/25630 : *Офіційний вісник України*. 2014. № 62. Ст. 1713.

22. Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2013 р. № 787 : *Офіційний вісник України*. 2013. № 85. Ст. 3156.

23. Про затвердження Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 липня 2015 р. № 469 : *Офіційний вісник України*. 2015. № 55. Ст. 1798.

24. Левченко О.Г, Землянська О.В., Праховнік Н.А. та ін. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : КПП ім. Ігоря Сікорського, Київ, 2019. 267 с.

25. Положення про Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Волинській області : Наказ ДСНС України від 04 лютого 2013 р. № 3 (у редакції наказу ДСНС України від 29 березня 2021 р. № 167). 2021.

26. Про затвердження Стратегії розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року : Рішення Луцької міської ради від 31 липня 2024 р. № 61/128. 2024.

27. Про ланку та субланки Луцької міської територіальної громади Волинської територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту : Рішення виконавчого комітету Луцької міської ради від 12 жовтня 2022 р. № 504-1. 2022.

28. Особливості цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту : Кол. монографія : Харків-Рим : Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Національний університет цивільного захисту України : за ред. Р. Мугаверо, В. Андропова, М. Кустова, 2023, 238 с.

29. Правова система України в умовах воєнного стану : Збірник наукових праць : за заг. ред. О. Кота, А. Гриняка, Н. Міловської, М. Хоменка. Одеса, Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.

30. Резнікова О. О., Войтовський К. Є., Лепіхов А. В. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях : аналіт. доп. : Київ : НІСД, 2021, 140 с.

31. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Волинської області : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 708-р : *Урядовий кур'єр* : № 130.

32. Деякі питання використання об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 138 : *Офіційний вісник України*. 2017. № 24. Ст. 682.

33. Деякі питання виконання функцій медицини катастроф : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2023 року № 586 : *Офіційний вісник України*. 2023. № 59. Ст. 3306.

34. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2024 року № 368 : *Офіційний вісник України*. 2004. № 12. Ст. 740.

35. Дубінін В. А., Ізотов В. І., Ляшенко В. В. Актуальні питання цивільного захисту : НУК, Одеса, 2020. 464 с.

36. Собакарь А. О., Казанчєєв Д. Г., Поливанюк В. Д. та ін. Цивільний захист у схемах : навч. посіб. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Дніпро, 2018. 144 с.

37. Про затвердження Порядку фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1999 р. № 140 : *Офіційний вісник України*. 1999. № 5. Ст. 173.

38. Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації : Наказ МВС України від 26 грудня 2014 р. № 1406, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 16 січня 2015 р. За № 47/26492 : *Офіційний вісник України*. 2015. № 8. Ст. 203.

39. Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення: навч. посіб. / за ред. С.П. Сонько, Львів: «Магнолія 2006», 2006. 232 с.

40. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / за ред. Є. П. Желібо. 6-те видання. Київ: Каравела, 2011. 344 с.

41. Чирва Ю. О., Баб'як О. С. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

42. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини: навч. посіб. Київ: Знання, 2000. 184 с.

43. Ярошевська В. М. Безпека життєдіяльності: підручник. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 559 с.
44. Козяр М. М., Бедрій Я. І., Станіславчук О. В. Основи охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту населення: навч. посіб. Київ: Кондор, 2011. 458 с.
45. Надзвичайні ситуації воєнного часу та їх вплив на життєдіяльність людей: метод. рек. до практ. заняття / уклад. О.О. Воробйов. Чернівці: ЧНУ, 2009. 20 с.
46. Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях: метод. рек. до практ. заняття / уклад. О.О. Воробйов. Чернівці: ЧНУ, 2009. 24 с.
47. Особиста безпека: навч.-практ. посіб. / В. О. Криволапчук, І. М. Тодуров, М. Т. Бондарчук, А. В. Юрченко, О. В. Шаповалов; за заг. ред. М. Г. Вербенського. Київ: ВПЦ МВС України, 2006. 169 с.
48. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua>.
49. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
50. Офіційний сайт Луцької міської ради URL: <https://www.lutskrada.gov.ua>.
51. Державна служба з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua>.
52. Офіційний вебсайт навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області. URL: <https://nmc.dsns.gov.ua/v1>.
53. Міністерство екології та природних ресурсів України. URL: <https://www.menr.gov.ua>.
54. Офіційний сайт Державної служби України з питань праці URL: <https://www.dsp.gov.ua>.
55. Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. URL: <https://www.social.org.ua>.

ДОДАТКИ

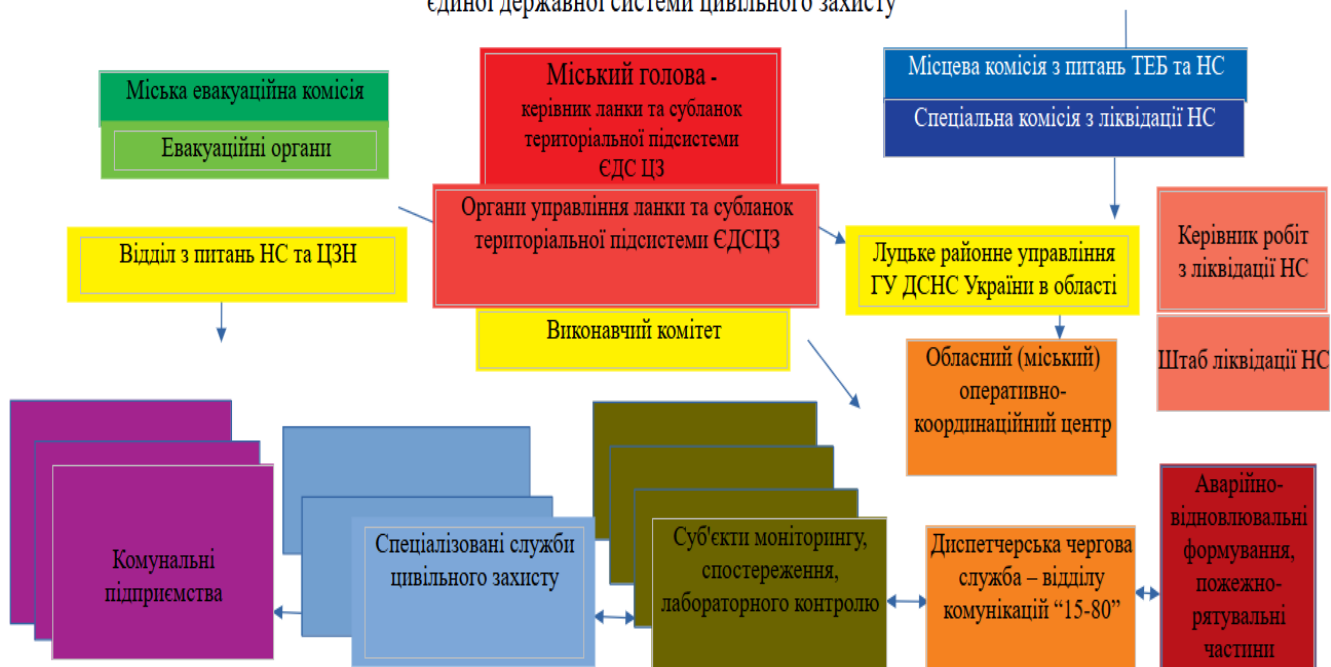

Спеціалізовані служби цивільного захисту на територіальному рівні

СТРУКТУРНА СХЕМА

ланки та субланок Луцької міської територіальної громади Волинської територіальної підсистеми
єдиної державної системи цивільного захисту

Структура єдиної державної системи цивільного захисту

